

Politične stvari.

Govor poslanca grofa Clam-Martinica

v državnem zboru 25. januarija 1884. proti vpeljavi nemškega jezika za postavno-državni jezik.

(Po stenografičnem zapisniku.)

Ni lahko in tudi hvaležno ne uže tako pozno, ko je uže toliko mojstrov govorilo, in debata uže tako dolgo traja, na besedo oglasiti se. Težka je beseda in jako malo hvaležna, če tudi je predmet silno resen in velikega pomena, ker je okrožje za dokaze silno ozko, bodi-si za ali pa proti in se je res težko ogniti nevarnosti, da bi človek ne ponavljal, kar so uže drugi govorili, ali pa se mu lahko primeri nesreča, da zgreši smoter in predaleč zabrede, kar si nikakor ne želim. Beseda je pa tudi zaradi tega težavna, ker ima debata svoj lasten značaj.

Do sedaj so se skoraj še vsi govori sukali okolo vprašanja: Kaj pa je prav za prav predmet naši debati, kaj se predlaga, kaj je pravi smoter in kaj se zahteva? Spoštovani gospod govornik od včerajšnjega dne, zastopnik solnograških kmečkih občin je šaljivo omenil, da ga je nek časnikar vprašal, zakaj se prav za prav prepiramo, ker še ni vedel. Gospod poslanec nam je to pripovedoval, povedal pa ni, kaj mu je odgovoril.

Skozi celo debato vleče se eno in tisto vprašanje, kaj se predlaga, kaj je smoter predloga, kaj se zahteva?

Nekateri, ki stavke cepijo, pravijo, da se predlaga izvrševalni zakon za XIX. član temeljnih postav; drugi pa, in to po večem govorniki pa ves svoj tenor, glavno težo na državni jezik obračajo. Treba mi je toraj predlog od obeh strani dobro ogledati. Najpoprej toraj izvrševalni zakon k XIX. članu za postavno uravnavo jezikovnega stališča v uradu, pri sodniji, v javnem življenju z eno besedo za jezikovno ravnopravnost!

Gospoda moja, do sedaj še nisem nobenega tehtnega vzroka čul in ga nimam dokaza, ki bi zanikati zamogel, kakor stoji pisano v jasni besedi §. 11 lit. m temeljnih postav, da ta predmet ne spada v področje državnega zbora.

Mnogo se je uže o tem govorilo, kateri vzroki so za to, da bi se taka postava napravila. Na vse mogoče načine so uže vtemeljevali, kako da bi bilo to dobro, nikdo pa še ni utemeljil, kako bi se ta §. 11 s poti spravil in jasno besedo postave moramo vendar spoštovati.

V §. 11 lit. m. prav določno stoji, da splošni izvrševalni zakoni k temeljnim postavam o splošnih pravicah državljanov le toliko pripadajo področju državnega zbora, kolikor se vsak član temeljnih postav na nje ozira.

Član XIX. se pa na nikak izvrševalen zakon ne ozira, toraj je tukaj drugo področje in so drugi predpisi veljavni. Proti temu ugovarjalo se je od leve strani: Vi hočete vse deželni zborom izročiti. Zopet drugi so vprašali: Ali naj bo mar le izvrševalna oblast za to kompetentna (naj ima pravico). Quod non! (da ne!) Če vam povem, da po §. 11 lit. m to ne spada v področje državnega zbora, iz tega sledi, da ta paragraf tega slučaja, ki včasih delokrog državnega zbora nekoliko razširi, ne pozna pri tej tvarini. Tvarina sama pa je jako obširna. Vravnavo razmer, ki so mnogobrojne, fine, nežne in imenitne, ter v najožji zvezi s potrebami in interesom naroda v uradu, v šoli in javnem življenju nikakor ne more predmet postavi biti, ki se splošna izvrševalna postava imenuje.

Član XIX. ima splošno pravilo, da so v uradu, v šoli in javnem življenju vsi narodi enakopravni. Tej postavi moramo se z vsem svojim vkloniti, bodi-si na polji državnozbornske postavodajnosti, bodi-si na onem deželnozbornske postavodajnosti ali pa v področju izvrševalne oblasti. Ondi, kjer se uže obstoječe državne postave temu načelu upirajo, ali se obenj spodtikajo, mora državni zbor odmah pomagati.

Kar se pa dotika področja deželnega zbora, tam mora pa deželno postavodajalstvo na to delati in izvrševalna oblast sama mora se pa pota določil držé po tej najvišji postavi ravnati.

Ravno slučaj, o katerem se je tu uže mnogo govorilo, Bulatov predlog nam kaže, da moramo priznati in to naravno priznati, da so včasih premembe v državnih postavah potrebne, in da jih le državni zbor prenarediti zamore.

Tukaj se ne predlaga le posamična postava, temveč splošna izvrševalna postava in ta splošni izvrševalni zakon, gospoda moja, pa izvestno ne spada v področje državnega zbora.

Morda mi bo kdo oporekal, da je tako fino označevanje področja nepotrebno, ker nima nobenega izrečenega vspeha ondi, kjer se gre za tako velik interes in za tolikošno nalogo. No, ne oziraje se na to, da je uravnavo področja v državnem življenju za nas vse ravno tisto, skoraj bi rekel, kar so v svetovnem redu zakoni teže, in da se nam jih je treba neprenehoma trdno držati, ne oziraje se na to, pravim, in če bi tudi tega paragrafa ne bilo in ne tistih jasnih izrekov o nekompetentnosti, je po mojem prepričanji stvar tudi nemogoča.

Meni se nemogoče zdi vsa ta zahtevanja, vse te razmere v šoli, v uradu in javnem življenju od tukaj venkaj po enem splošnem enakomernem zakonu uravnavati. Dežele so same po sebi toliko različne, da bi taka postava ravno toliko oddelkov imeti morala, kolikor imamo deželá, in s tem, mislim, gospoda moja, da če le postavo v tem zahtevamo, vprašanja samega še ne rešimo. Najpoprej treba nam je vedeti, ali je mogoče s tako postavo vsa ta vprašanja po vseh deželah Avstrije rešiti. To se mi pa naravnost nemogoče zdi in prav po pravici se je uže večkrat povdarjala neprilichnost tega vprašanja, kajti mnogo vprašanj, gospoda moja, je, ki se le zaradi tega ne dajo rešiti, ker se na neprilichnem kraju in ob nepravem času stavijo ali pa se prezgodaj dajejo. Mnogokrat se o čem vpraša, kar se je v resnici uže davnej izvršilo in o čemur niti dvoma ni bilo. Nasprotja se še le tedaj v celi svoji ojestrosti pokažejo in marsikaj se razvleče, kar je bilo namenjeno v zjedinenje.

Sicer se je pa tudi od nasprotne stranke pripoznala neprilichnost, kajti gospod poslanec solnograških kmečkih občin je predlog primerjal Pandorini škatljici.

Gospoda moja, ako ga ima sam za Pandorino škatljico, nam vendar ne zamore svetovati, da bi jo odprli in najboljše in času najprimerneje bo, ako škatljico od sebe vržemo. (Prav dobro! na desni.)

Gospod poslanec dr. Tomaszczuk, ki je včeraj prvi govoril, je trdil, da, ker iz ozira na narodne razprtije nismo ne mi in ne vlada tega trenutka za to ugodnega spoznali, je to uničevalna obsodba za sedanjo sistemo. Gospoda moja, za tako veliko vprašanje se ne sme tako majhne mere vzeti.

Vsa velika vprašanja, ki jih je v teku časa zgodovina rešila, vsa potrebovala so svoj čas, ter ga tudi zahtevala. Vsako stoletje imelo je svoja vprašanja in na vsa tista so se narodi gibali ter jih rešili. Mnogo se jih pa ravno ni rešilo, ker so se prezgodaj sè silo rešiti hotela.

Vprašanje združenja državnega pojma z najvišjim načelom enakopravnosti vseh narodov je silno velika naloga, ki se bo le počasi svojemu završenju bližala, katera se pa ne dá danes po kodifikaciji (s pisano postavo) nikakor rešiti, ker nima še pravih predpogojev. Le kratkoživnost in nepotrpežljivost današnjega časa vedno na kodifikacijo silita. Gospod poslanec se je za eno izrazil, da je to tim večja uničevalna razsodba, ker, kakor je rekel, „Nemci tako postavo zahtevajo in to je znamenje, da nezadovoljnost iz naše strani prihaja in da se mora razdraženost in nezadovoljnost med ljudstvom na račun sedanje vlade zapisati“. Gospoda, vi zahtevate postavo, pa še ne veste, kakošna da bo, in s tem se pa vprašanje še nikakor ne reši. Vprašanje bi pa tudi še tedaj ne bilo rešeno, če bi prav postavo dobili, temveč še le po njeni vsebini in podobi, in tukaj zopet veljá, kar sem uže omenil, kajti prepričan sem, da če se pripravimo na izdelovanje take postave, se bomo takoj prepričali, da je naše prizadevanje, da bi se za vse dežele enako sporazumeli, nemogoče in brezvspešno.

(Dalje prihodnjič.)

Naši dopisi.

Z Dunaja 16. marca. (*Od dvora cesarjevega; iz državnega zbora; izpred izjemne sodnije.*) Cesarica Elizabeta odpeljala se je včeraj s princesinjo Valerijo v toplice Wiesbaden, kjer namerava ostati to spomlad. — V dvornem gledališči za opere videl sem včeraj cesarjeviča Rudolfa in njegovo soprogo nadvojvodico Štefanijo; bila sta v levi pritlični loži pod cesarjevo ložo in občinstvo, katerega je bilo gledališče razun nekaj lož prav polno, ogledovalo si je z velikim zanimanjem mladega cesarja in mlado cesarico. Oba sta polnega cvetečega zdravja, cesarjevič živ in ljubeznjiv, princesinja Štefanija pa, ki je bila v beli obleki z rudečim šopkom nad pasom, je prekosila po lepoti in kipečim zdravji vse krasotice obširnega gledališča. — Pela se je manja, 2 uri trajajoča opereta „Skrijev poročena“, potem pa je bil lep balet, čegar dejanje se vrsti krog čarobne rudeče cvetice „Zlatorogove“.

Državni zbor končal je toraj še le v četrtek splošno razpravo o letošnjem državnem proračunu. Razprava ni bila več tako ojstra kakor prejšnja leta, ker državno gospodarstvo se očitno boljša, tega letos tudi nasprotniki vladini več ne tajé, in levičarji so po tolikih propadih obupani in razpadajo. Izmed nasprotniških govorov bili so pomenljivi Plenerjev in Rusov. Prvi zato, ker je bil bolj réčen, kakor vsi drugi, Rusov pa zato, ker je uvedenje pomirjenja med narodoma na Českem prvič v zbornici in sploh v javnosti razložil tako, da so mu vsi česki govorniki načeloma pritrjevali, da se o taki delitvi Česke dá govoriti. Levičarski glavni govornik Herbst govoril je, kakor zmiraj, s strastjo in strupeno, in na obrazu je bilo videti, kakor bi ga zdaj in zdaj jeza zvila, skoraj da mu ni spodnja ustnica z brado vred všla gori memo nosa.

Med govorniki desnice stoji v prvi vrsti temeljit, miren pa odločen in po obliki krasen govor poročevalca grofa Clama. Za njim bi uvrstil govor českega poslanca dr. Matuša, ki sicer žalibog nima zadosti krepkega glasu, ki pa po lepoti jezika, bistrumnosti, odločnosti in zmernosti prekosi marsikaterega, sicer slovečega govornika.

Poljski grof Dzieduczycki govori sicer tudi dobro premišljeno, in rekel bi klasično, toda telesna napaka jezika in pa prav nenaravno spreminjanje glasu mu kazi vspeh sicer lepo zloženih govorov. — Dr. Gregr govoril je pri tej razpravi vdrugič in v njegovem govoru

nahaja se marsikater dober udarec, oestro postavljena beseda, in po nasprotniku seže z ojstrostjo, da kar cvili; vendar pa glasi se splošna sodba o njem, da je drug njegov govor komaj senca prvega, onega v jeziki razpravi.

V nadrobni razpravi govorili so izmed naših do zdaj Istrijan Vitezić in dr. Vošnjak. — Prvi objavil je v svojem obširnem govoru zeló vse težnje isterskih Slovanov in priznati se mora, da je govornik z veliko marljivostjo zbral vse napake in krivice, katere se godé tam — na škodo Slovanov, na škodo države, katerih bi pa gotovo ne bilo, ako bi se vkljub hudih zaprek vendar-le posrečilo, na čelo Primorske postaviti moža, — duha in krvi sedanje vlade — ne pa nji nasprotnega. — Vtis govora Vitezičevega kazila je žalibog prevelika nadrobnost in obširnost v nekaterih delih, in pa po vsem nepristojno motenje po štajarskem Hakelsbergu, ki navadno kaže to svojo grdo neolikanost pri nasprotniških govorih.

Dr. Vošnjak zagovarjal je memorandum slovenskega društva štajarskega v temeljitem, rečnem in mirnem govoru, kateremu celó koroški Moritsch ni odrekel priznanja, in kateri bo po skušnjah, katere imamo s sedanjo vlado gotovo Slovencem bolj na korist, kakor prejostre zatožbe.

Sinoči bila je dokončana tridnevna obravnava zoper morilce-roparje: Hugon Schenk, Schlosarek in Karol Schenk. — Prvi kazal je svojo brezčutnost in nečimurnost tudi pri konečni obravnavi; druga dva bila sta vsaj deloma skesana, vsaj jima je bilo žal, da ju zadene smrtna kazen. — Tajili niso nič onega, kar so pred obstali, pomenljivega novega pa se tudi pri tej obravnavi ni spravilo na dan.

Predsednik sodnega senata bil je znani bivši državni pravdnik grof Lamezan, ki je znal obravnavo tako voditi, da se poslušalcem in bralcem obravnave Schenk ni mogel kazati, kakor je želel — v nekakovem blišču, ampak prizadeval si je predsednik pritisniti nečloveškemu dejanju njegovemu najérnejši znamenje brezsrčnosti, popačenosti in hudobnosti, kakoršne je težko najti pod nebom Božjem.

Vsi trije morilci obsojeni so k smrti na vislicah in vdušiti se imajo te brezsrčne spake vragove tako, da pogine Karol Schenk prvi, Schlosarek drugi in Hugo Schenk zadnji. — Edino prvega bolehnega je baje sodnija priporočila pomiloščenji pri cesarju. Zoper sodbo se ni pritožil nobeden obsojenih. — Da bi ta črna maroga iz življenja človeštva vsaj bila — svarilo vsem drugim!

Prem 13. marca. (*Različno. Javna zahvala. Občinska volitev.*) Po zadnjem dopisu od tukaj preteklo je uže lepo število dni nekam tja v brezno večnosti. Med tem časom tukaj ni bilo ravno posebnih in zanimivih novic, a prav brez vsega pa tudi ni bilo.

Preteklo jesen po „Lukovem“, kakor tukaj pravijo, šlo bilo je iz tukajšnje fare in cele okolice na stotine mladenčev in mož čez zimo si v daljno Rumunijo, Slavonijo, Bosno in Hercegovino zaslužka iskati, kar je več ali manj vsako leto v navadi in se sistematično potem, kako se je doma prejšnje poletje in v jeseni bila letina obnesla, ravná. Preteklo leto bilo je pa tukaj in v okolici uže četrto sporedno leto, katero se je bilo v tukajšnjih krajih na vse strani (razun sená) izredno slabo obneslo.

Sedaj pričeli so se ti ubogi mučenci za svoj in svojih revni obstanek vsi izdelani polagoma zopet nazaj v domačijo povračati. Nekaterim bila je v daljni tujini osoda toliko mila, da so si male zneske penezov za najnujnejše domače potrebe mogli od svojih ust pritr-gati in je na stran dejati. Mnogo teh trpinov povrača

Poročilo odsekovo prišlo je do svojega končnega predloga poglobitno zato, ker trdi: „da je c. k. deželna vlada postopala čisto neopravičeno in nepostavno, ker je hotela mestnemu magistratu predpisovati, v katerem jeziku mu je uradovati in je tako posegla v kompetenco mestnega zbora“.

Ta zatožba je pred vsem v popolnem nasprotju z besedami vladnega odloka, kateri edino le naroča: „— mit dem Auftrage — — die Viehmarktordnung itd. — — in beiden Landessprachen — vorzulegen“.

Zahtevanje, da naj se gotova priloga ene vloge predloži tudi v drugem deželnem jeziku, je vendar mnogo menj, kakor pa trdijo besede poročila „predpisovati“, v katerem jeziku mu je uradovati. — Ako bi se bil odlok obračal zoper slovensko vlogo, in na pr. zahteval tudi nemško vlogo, tedaj bi se moglo smatrati, da je bil odlok obrnjen zoper slovensko uradovanje, tako pa sodimo mi in mislimo, da lahko sodi vsak nepristranski bralec, da je vlada zahtevala nemšk prevod samo v korist samouprave mestnega zbora z namenom, da naj bi bil tržni red tudi po vladi izdan gledé nemškega teksta prav po volji zborovi.

Tako pa še, po naši misli brez pravega in zadostnega vzroka, poročilo skriva za strahom, „da bi s priznanjem opravičenosti vladnega ukaza ob enem priznal, da so v Ljubljani edino slovenske vloge neopravičene“. — Ta strah pa vsaj pri sedanjih deželni vladi in mislimo tudi po mnogobrojnih lastnih skušnjah mestnega zbora res nikakor ne more biti vtemeljen, ker ne dvomimo, da je mnogo edino slovenskih vlog mestnega magistrata do vlade, bilo gladko rešenih brez ugovora.

2. S političnega stališča poiskati je v prvi vrsti jedro vprašanja, za katero se tukaj gre in to bo rešitev vprašanja gotovo polajšalo.

Poročilo sicer v tem oziru ne loči razlogov, temveč jih navaja te in druge vrste, ker govori začetkom o žaljenji narodne enakopravnosti, koncem poročila pa vendar naglašča posebno žaljenje občinske samouprave po vladi.

Ker pa vendar poročilo samo pripozna, „da sedanjih mestni zastop skrbi za to, da se v magistratnem uradovanju strogo izvršuje ravnopravnost gledé obeh deželnih jezikov“, dalje: „da s sklepom tiskati tržni red v slovensščini, ni še izrekel, da bi se ne izdal tudi nemščini“, tedaj se nam kaže, da vsa pravda ni toliko vprašanje jezika ali narodnosti, kakor bolj vprašanje samouprave.

Ker smo zgoraj pokazali, da postava c. kr. vladi daje oblast, v tem slučaju segati v samoupravo občinsko, toraj se kaže, da s tega stališča predlog odsekov ni vtemeljen.

Ako se pa vendar-le hoče jezikovno ali narodno vprašanje staviti v prvo vrsto, moramo vendar tudi mi opozoriti na sledečo analogijo: Mestni zbor izvršuje pri posvetovanju in sklepanju tržnega reda v svojem krogu nekakovo svoj na kratko rečeno, postava odajni posel, v tem oziru je deloma po vsem samoupraven, deloma pa je postavodajna oblast njegova odvisna od višjega potrjenja, deloma pa predlaga zbor samo svoje nasvete in vlada potem ukrene bodi-si v smislu nasvetov ali pa nasprotno.

Pri tržnem redu je mestni zbor ali v zadnjem ali predzadnjem slučaju in odločilno besedo ima gotovo vlada.

V enakem slučaju je na pr. deželni zbor kranjski gledé deželnih postav in gledé takih sklepov, ki potrebujejo višjega potrjenja. In tam je, kakor znano, v obeh slučajih, zmiraj skleniti bodi-si postavo ali drug sklep v obeh deželnih jezikih. To so imele vse narodne večine pa tudi manjšine deželnega zbora, pa ni-

kdar nihče tega ni smatral za žaljenje narodne enakopravnosti, akoravno brez dvombe vsaj tako, kakor ljubljanski mestni zastop, tudi deželni zbor odločuje uradni jezik deželnih uradov.

Mi ne dvomimo, da vsi odlični narodnjaki, ki so bili, in oni, ki so še zdaj udje deželnega zbora, niso imeli menj živega čutja, ne menj žive ljubezni za slovensko narodnost našo, in vendar vsaj do zdaj še nismo čuli, da bi bilo tako sklepanje (v obeh deželnih jezikih) do sedaj dalo povod k pravdi, kakoršno na dan spraviti, se je posrečilo finančnemu odseku mestnega zbora ljubljanskega.

Zdi se nam toraj prav nesrečen konec več kot trimesečnega posvetovanja finančnega odseka ali pa premišljevanja njegovega poročevalca, da je tržnemu redu dal pečat narodnostne rešitve.

Gospoda, kam pridemo po tej poti?! Nam se skoraj dozdeva, da nekateri gospodje ne morejo več prenašati, da imamo v Ljubljani narodni mestni zastop, da imamo take zastope po vsi naši deželi, da imamo na čelu deželne vlade moža izvedenega in nam pravičnega, kakoršnega nismo in ne bomo imeli nikdar več. — Mi sklepamo to nesrečno našo pravdo z živo in odločno prošnjo: komur je boljša bodočnost in blagor našega slovenskega naroda pri srcu, nikar ne hodi po potih, katere nas vodijo k razporu, k oslavljenji, k osramotenji! — Naši nasprotniki se radujejo nad takim početjem. — Kje je vendar klub narodnih mestnih zastopnikov, ako treba, zakaj ne reši tako važnih vprašanj kljub deželnih narodnih poslancev!

Govor poslanca grofa Clam-Martinica

v državnem zboru 25. januarija 1884. proti vpeljavi nemškega jezika za postavno-državni jezik.

(Po stenografičnem zapisniku.)

(Dalje.)

Jaz ponavljam, da se ravno taka vprašanja, kakor je to, ne dajo rešiti s kodifikacijo: čas, potrpljenje, dobra volja, potreba in ustno sporočilo morajo sodelovati. Prostor bojišča zaznačen je po članu XIX.: enako pravo za vse; vsem naj enako solnce sije in vse naj enako veter hladi. V okvirji člana XIX. sodeluje naj razum in še le potem, ko je razum uže opravil svojo nalogo, naj mu sledi kodifikacija.

Zarad tega zdi se mi splošna izvrševalna postava o članu XIX. uže po samih temeljnih zakonih zabranjena in ne na mestu in če bi tudi tega ne bilo, zdi se mi vsaj sedaj času neprimerna in zarad tega moram glavni tenor, ki se ravno na stavek naslanja: „predlaga se, naj se napravi postava“, odbiti. Prav za prav bi se postranski stavek potem sam vničil, ako se glavni stavek zanika. Toda ne smemo se nadjati tega in iz cele debate sledi, da je ravno v stranskem stavku vsa teža predlogova nakopičena. Moram se toraj na to predlogovo stran obrniti. Vse, kar smo se v teh dveh dneh menili, in tudi dolgih razprav gospoda neposrednjega predgovornika ne izjemam, zdi se mi, da predmeta ni čisto nič pojasnilo. Ravno v oziru na državni jezik nismo na čistem in ne vemo, kako bi ga postavno določili in če se sploh postavno določiti da. Zastonj smo iskali definicij in po njih vprašali. Kaj je državni jezik? Nikdo še ni dokazal, da je to državno-pravni in znanstveno vtrjeni izraz. Da bi pa tako pomisljiv izraz vpletali v postavodajalstvo, ne da bi ga

poprej natanko določili, kaj naj se pod njim razume, zdi se mi jako nevarno početje, ki nam ne bo naše naloge pojasnilo. Vprašati moramo toraj: „kaj je državni jezik?“ Gosp. poslanec solnograških kmečkih občin je včeraj to vprašanje tako razložil, da je vse otroški osupnil. Rekel je: „Država je osoba, imeti mora toraj jezik; državni jezik je toraj jezik države.“

Gospoda moja, v šali bi se to ne razlagalo tako, pač pa med narodom samim in taka definicija je jako smešna. (Veselost in pohvala na desni.) To oživenje in posebljenje države in napor, državo izluščiti iz svoje vsebine, odstraniti jo od ljudstva in narodov, kateri ravno državo delajo (pohvala na desni), ter ji pripisovati življenje, katero ne pozna življenja ljudstva in narodov, to je nekaj, kar resnico in pravico po obrazu bije (dobro! na desni) in kar mora naposled neverjetne posledice poroditi. (Dobro! na desni.)

Država je organizem, pa ne osoba; ne osoba v tem smislu, kakor so žive osebe. (Dobro! na desni.) Gosp. poslanec je rekel, da je on pravosodna osoba. Gospoda moja, jaz mislim, da je vprašanje po pravosodnih osobah na pravnem in državnem polju jako nasprotno postalo, toda pustimo to, ako se govori o moralčnih osobah, se vendar ne morejo lastnosti živčih osob na te prenesti v gmotnem oziru. (Dobro! dobro! na desni.) Edino v vpodobljenem oziru se dajo prenesti; ravno tako, kakor se govori o govorjenji pravice, o govorjenji strasti, o govorjenji resnice, ali o govorjenji pameti — in naj bi Bog dal, da bi bilo to poslednje državni jezik (pohvala in živahnost na desni) — tako se lahko o državnih jezikih v podobah govori, kar se je gospodu poslancu tudi posrečilo, da je pri svojem izpeljevanji v tem smislu na-nj mislil. Rekel je, ta jezik mora biti najsilnejši, najglasnejši in najveljavnejši. Gospoda moja, teh jezikovnih lastnosti slovnica ne pozna; ali kateri jezik je glasnejši in veljavnejši memo družega, ni od njega zavisno, temveč od pomena besede, katera se je ravno izgovorila (dobro! na desni), od pomena, ki je ravno merodajen in taki dokazi dovedli nas bodo do zmešnjave v pojmi, ako bomo skušali pojem državnega jezika z njimi dokazati (dobro! na desni). Še na nekaj moram opomniti gospoda govornika, da je namreč svojo lastno definicijo spravil ad absurdum (osmešil) omenjajoč deželni jezik. Ako je državni jezik jezik države, so deželni jeziki jeziki deželá. Pri nas imamo pa dežele, ki so mnogojezične. Ali naj ima toraj ta prečudna osoba več maternih jezikov? (Živahna radost na desni.) To bi bila bedarija in s takimi definicijami se tako velika vprašanja ne morejo zadosti ugodno rešiti.

(Dalje prihodnjič.)

Naši dopisi.

Z Dunaja 24. marca. (Državni zbor in drugo.) Ker na Dolenjeavstrijskem sv. Jožefa ne praznujejo, je tudi državni zbor pretekli teden dan za dnevom zboroval in obravnaval izključno državni proračun; v petek in soboto zboroval je tudi še v večernih sejah in tako se je v soboto večer pričela obravnava proračuna X. oddelka t. j. proračuna za ministerstvo trgovine, katerega obravnava se danes nadaljuje. — Kolikor čujem, je vpisana še dolga vrsta govornikov k proračunu, govorilo pa jih bode razun ministrov in razun poročevalcev gotovo še nad 20, in ker govorniki nimajo navade biti kratki, se sedaj (poli 12.) precej zanesljivo lahko trdi, da tudi danes v večerni seji ne bode mogoče proračuna dokončati.

Kakor zmiraj, bila je tudi letos razprava pri proračunu redno vpleta, zelo živahna. Deloma se je to uže

tudi razpravljalo pri ministerstvu notranjih zadev (glej govor Vitezičev i. dr.). — Sploh se je letos več kakor o vseh družih šolah govorilo o slovenskih šolah in to posebno gledé onih na južnem Štajarskem, zarad katerih sta šla v boj poslanca dr. Vošnjak in Raič na eni strani, Hakelberg in Foregger, deloma tudi Schmiderer, na drugi strani. — Veliko manj se je govorilo o Čehih, nekoliko še tudi o Rusinih in Lahih v južnih Tirolah.

Pa tudi boj za slovensko šolo ni bil več tako krvav, kakor prejšnja leta. O govorjenji Hakelberga bilo bi napak preresno govoriti, Foregger pa je govoril prav očitvidno pohlevneje, rekel bi, obupno — dobro čuteč, da se z vspehom ne more dolgo trditi basni o nemštvu na južnem Štajarskem. V njegovem govoru sledilo se je tudi, da je bral Šumanovo slovnico, in da se je vsaj toliko brigal za slovenščino, kolikor je bilo potrebno za — njegov govor. Se ve da ga tudi javno pripoznanje, da o slovenščini toliko vé kot nič, ni zadržavalo enak slepemu pri barvah soditi o slovenščini. — Dr. Vošnjak vtemeljeval in priporočal je mirno in rečno spomenico slovenskega društva na Štajarskem; govor njegov odobravali so celó nemški Korošci, menda srečni zato, ker ni tudi omenjal koroških Slovencev. — Mladi Miha Herman — Božidar Raič bil je zbornici nova prikazen. Orjaška njegova postava bila je v zbornici občudovana uže prej, pri govoru pa se je občudoval tudi njegov izredno močan glas. Po učenih staroslovenskih citatih popraševali so tudi nasprotniki, je li govornik profesor učenjak, in vodja stenografov dodal mu je prav iz lastnega nagiba naslov doktorski. Govor bil je pa tudi zelo zanimiv, po vsem réčen in miren in stekal se je konečno v predlog, s katerim se ministerstvo priganja slovenščino vpeljati na učiteljski pripravnici v Mariboru.

Pri naučnem ministerstvu bila je tudi za nas Slovence razprava o obrtnijskih šolah prav posebno zanimiva. — Znano je prizadevanje vlade na polju obrtnijskega podučevanja, akoravno še zelo omejeno, vendar kazalo mnogo prav lepega vspeha in poleg tega dobro voljo, tudi tam še posebno ubogemu prebivalstvu s podučevanjem v različnih strokah obrtnijskega izdelovanja izdatno pomagati, kjer se dozdej še ni nič ali zelo malo zgodilo v take namene.

Pri razpravi tega predmeta govoril je česki profesor Tilšer, ki si je prizadeval dokazati, da osnova obrtnijskega podučevanja ni prava, poleg tega pa je vodstvu očital, da je dozdej preveč zanemarjalo slovanske kraje v državi memo nemških. Drug govornik dr. Mikiška (Moravec), ki je strokovnjak gledé obrtnijskega poduka, je predgovorniku v marsičem nasprotoval in brez ovinkov priznal korist sedanje centralistične osnove, katera pa centralizira poglavitno le učne pripomočke in glavno vodstvo s srednjim splošnim podučevanjem, ki se pa sicer zna brez zaprek okleniti razmer in posebnosti vsakega kraja in naroda.

Za tem govornikom izročil je poslanec dr. Poklukar predsedniku predlog, s katerim se c. kr. vlada pozivlja, gledé na obstoječe pogoje za vspešen razvoj obrtnij z lesom in z železnino, kar prej osnovati v Ljubljani šolo za različne lesne obrtnije v enem gorenjskih krajev pa, ki se uže zdaj pečajo z izdelovanjem železa šolo za izdelovanje puškinih cevi po izgledu boroveljske obrtnijske šole, prvo pa po izgledu chrudimske šole za lesno obrtnijo.

Nasvetovalec sicer ni imel prilike tudi utemeljevati ta predlog, ker je bilo preveč govornikov prej vpisanih, sicer pa se opirajo oni predlogi na sklepe kljuba narodnih deželni poslancev kranjskih. Tudi se strinja s tem predlogom sklep ljubljanskega mestnega zbora in ker ni dvomiti, da bo tudi deželni odbor v tej zadevi storil nemudoma potrebne korake, in ker je uže vlada oblju-

da se izogne vsaki denarni potrati, ko bi ležale nerazpečane, kot mrtev kapital v društveni zalogi.

Odbor torej nujno prosi, da p. n. gg. poverjeniki blagovolé med društveniki v svojih krajih njih doneske do 1. junija t. l. pobrati in Matičinemu blagajniku doposlata; isto tako naj pošljejo društveniki, živeči v krajih, kjer ni poverjenikov, svoje doneske do istega obroka neposredno Matičinemu blagajniku.

V Ljubljani 19. marcija 1884.

Za odbor „Matices Slovenske“:

Grasselli,
prvosednik.

Prof. Senekovič,
odbornik.

Zabavne stvari.

C. k. dvorna klet na Dunaji.

Prof. Reitlechner opisuje vinsko klet cesarskega dvora na Dunaji v „Weinbau-Zeitung“ tako-le:

To klet si je vredno ogledati, če tudi ne more strokovnjaku, vinorejcu ali vinotržcu v vzgled biti, — kupec skuša namreč spraviti svojo blago kakor hitro mogoče na trg, — v dvorni kleti pa se godi vse le bolj polagoma. C. kr. dvorni kletar g. Lambert spremljal nas je po velicah prostorih. Klet ima tri nadstropja. Posode so vse očiščene in osnažene. Navadno je v kleti 18.000 veder vina (= 10.187 hektol.), pri našem obisku bilo ga je pa samo 13.000 veder, ker se ga je v prošlem letu precej več porabilo. To vino je v porabo c. kr. dvoru in se deli v tri vrste: 1) Vino za cesarsko mizo. 2) Vino za dvorne častnike. 3) Vino za posle in dvorno stražo (vsak mož glavne straže pri dvoru dobi na dan $\frac{1}{2}$ litra vina). — Tretje vrste vino ne sme stati nad 30 kr. liter. Vina so večinoma vsa avstrijska, na sodih nahajamo toraj večinoma le imena domačih vin, kakor „Gumpoldskirchner“, „Nussdorfer“, „Klosterneuburger“ itd.

Na dvorno mizo pa ne pridejo ta vina s pravim imenom, ampak imenujejo se po šegi španskega miznega reda le kot beli ali črni „Avstrijanec“. V gornjem nadstropju nahajajo se vina v sklenicah, kakor tudi uže dogotovljena domača vina v malih sodih, pa tudi Tokajec v velikih steklenicah, v katerih za to vino najbolj pripravnih posodah toliko časa ostane, da je sposoben za dvorno mizo. Sredi kleti stoji ovalen, ali bolje eliptičen sod s podobo cesarja Franca Jožefa. Ta sod izdelal je ob času srebrne poroke dvorni sodar; v postranskem hodniku je še drug temu enak sod sestavljen za časa cesarjeve poroke.

V dvorni kleti leže vina navadno dalj časa, kakor sicer pri vinotržcih in marsikatera dobra kaplja leži, kot zastopnik iz prejšnjih let, dalj časa kakor njeni dobroti ugaja. Vina se kupujejo kot mlada vina naravnost od vinorejcev ali pa se pridelajo na cesarskih posestvih, kakor na pr. Tokajec, in se potem spravljajo v spodnje prostore kleti.

Ravnanje z vinom je le na najpotrebnejše omejeno; pretaka se ga namreč, čisti le z ribjim klejem in med seboj meša; filtrirati se vino nikdar ne sme. Ribjega kleja porabi se na mesec pri 18.000 vedrih samo 0.3 kilogramov!

Se ve da mudi se nikamor, če vino v tem ali onem sodu ni povšeči, ali še ni očiščeno, nastavi se drugo. Cesarski mizi v porabo služi navadno šestero vin, in sicer: Chablis, Sherry, Bordeaux, Burgundec, Rensko vino in šampanjec. Najboljša vina spravljena so v dvorni kleti v sklenicah, vredjena se ve da po sortah in letih, francoska tudi po „firmah“ postavljena. Šampanjca spi

se navadno na leto okoli 1800 sklenic. S šampanjcem preskrbuje dvor uže 60 let firma „Moët & Chandon“, ker je ta tvrdka po všeči, postaviti se ne sme nikdar kaka druga na cesarsko mizo. Poskušalo se je uže vpeljati neki drugi šampanjec, pa uže pri prvi poskušaji je samo ena beseda vse daljše take poskušnje prepovedala in „Moët & Chandon“ ostali so zmagovalci.

Prostori v kleti so prostorni in lepi, ter imajo gorkote 9—10° — imajo pa to napako, da so prezaduhli in mokri, posebno spodnji, v katere, ako le kaka vodovodna cev na „Ringstrasse“ počí, takoj par centimetrov visoko voda stopi. Velika vlažnost je tudi vzrok, da se sodi v tej kleti hitro pokvari. Največi sod, koji drži 300 veder, je ravno sedaj v popravi; sploh sodi ne trpijo čez 10 let. Sodi so lepo izdelani z rezljanim grbom na prednjem dnu. En sod je posebno zanimiv, pri njem so namreč obroči skozi prevrtane doge splejani, tako da se jih nič ne vidi.

Vsled izjemnega namena, ki ga ima dvorna klet z ozirom na druge vinske kleti, je ravnanje z vinom čisto drugačno kot kje drugod. Tako nahajamo v dvorni kleti vina, ki so se prirejevala, kakor malo kje, tako na priliko, desetletni beli Avstrijanec, kateri se ni še nikdar pretočil.

Zanimalo bode toraj vsacega vinorejca, c. k. dvorno klet si ogledati, ako je slučajno na Dunaji. Dovoljeno je to le v gotovih urah, ter se treba uže prej oglasiti. Več oseb kot dve zamore pa na enkrat v klet iti le po posebnem dovoljenju vrhovnega kuhinjskega predstojnika grofa Kinskyja.

Mnogovrstne novice.

* Iz črne knjige hudodelstev leta 1883. V okrožji više sodnije graške bilo je preteklo leto obsojenih:

	Gradcu	Celoveu	Ljubljani	Celji	Ljubnem	Novomestu	
	V	V	V	V	V	V	
Zarad umora	1	4	2	2	2	2	= 13
„ detomora	2	2	2	4	1	5	= 16
„ uboja	4	5	13	8	1	4	= 35
„ težkega poškodovanja	1	—	5	6	—	2	= 14
„ požiganja	2	5	1	2	2	4	= 16
„ tatvine	9	10	6	8	18	5	= 56
„ ponezvestenja	2	1	—	2	—	—	= 5
„ ropa	1	3	2	—	1	2	= 9
„ goljufije	6	4	5	8	1	1	= 25

Skupaj 28 34 36 40 26 25 = 189

Ta pogled na preteklo leto kaže žalibog, da ima sodnija ljubljanska izmed vseh družih največ obsojencev in da jih izmed 35 spada 25 na izključno slovenske dežele, nevšteti Korošcev. — Kdaj bo pač v tem oziru pri nas bolje!

Politične stvari.

Govor poslanca grofa Clam-Martinica

v državnem zboru 25. januarija 1884. proti vpeljavi nemškega jezika za postavno-državni jezik.

(Po stenografičnem zapisniku.)

(Dalje.)

Druge definicije med debato nisem čul nobene. V poročilu morda se nahaja kaka nadomestilna točka,

namreč kjer nas opozorujejo na sedaj obstoječe postave in določila in sedaj vpeljane vaje, pri katerih ima nemški jezik posebno veljavo, katerih je tudi moj neposredni gospod predgovornik omenjal. Dobro, gospoda moja, saj tega nihče ne taji, in da res tega nihče ne taji, je to vsakdo izmed nas uže priznal ter smo tudi pri utemeljevanji svojega predloga tega omenili in ravno utemeljevanje tega predloga je gospod predgovornik tako neusmiljeno perhoreciral.

Te posamične postave pa le pravijo, in te vaje le kažejo, da ima na tem posebnem polju nemški jezik svojo izključljivo veljavo, nasprotno ga pa še niso nikjer postavno za državni jezik proglasili. Nasproti temu pa še enkrat ponavljam, da se nahajajo slučajji, kjer mora nemški jezik svojo veljavo zbog sporazumljenja obdržati, kjer mora iz ozira na državo veljati, kolikor tega edinost države zahteva in imeti hoče. Temu je nek govornik včeraj ugovarjal, ako se ne motim, bil je prvi včerajšnji govornik, češ: s tem ne bo nič, pod tako jednoto države se tudi lahko federativna (zvezna) država zakriva. Ali ravno tako bi se tudi temu ugovarjalo: pa tudi absolutno centralistična država! Pojem „državna jednota“ ne označi ne podobe vlade in ne podobe državne ustave, pač pa potrebe, ki se države vedno držé gledé njenega obstanka, njene jednote in njenega ohranjenja.

Nazori o tem so jako različni, in teh se nam bo mogoče ogniti v teku postavodajalstva, v teku opravištva in izvrševanja določeb; različni so lahko nazori v posamičnih točkah, je li to ali ono iz stališča državne jednote potrebno ali ne, o tem pa smo vsi edini, da veljavo nemškega jezika pripoznamo, kjer jo zahteva jednota naše države in tega se hočemo tudi držati. Ker pa ravno o tem govorim, moram jako določno očitanja zavriniti, s katerimi nas je včeraj prvi gospod govornik v svojem govoru obsul. Rekel je, da se odborova večina neče sprijazniti z državno jednoto. Dalje je izrekel željo, da naj bi se zagrinjalo raz nekaterih načrtov potegnili, da nekateri temni načrti beli dan zagledajo.

Uže poprej sem enkrat na to opozoril in danes moram zopet to storiti. Na tak način se nikari ne bojimo. Ako nam je sploh na tem ležeče, da se na korist cesarstva posvetujemo, ako se hočemo sploh pošteno sporazumeti, je prvi pogoj, da smo vsi pravi in pošteni Avstrijani. (Dobro! na desni). Nikdar si ne smemo ničesar drug drugemu podtikati ali se nespametno sumničiti.

Na tak način ne dosežemo nikdar smotra, kajti vsako tako očitanje iz ene strani se ojstro od druge zavrne in to ni v korist države.

Tudi bi gospoda govornika posvaril, naj ne rabi pri takošnih okoliščinah tako nepremišljenih dovtipov, kakor je oni v pentagramu. Môra je satanska iznajdba in je bila namenjena za propad, za pogubo. Taki dovtipi so čestokrat dvorezni meč!

Zopet se k prvotnemu vprašanju povrnem, če tudi se vam morda dolgočasno zdi: Kaj je državni jezik? Ako se v areni (bojni prostor) taka vprašanja stavijo, ne smejo se staviti splošno, temveč se mora označiti tudi pomen in vsebina, smoter, namen in obseg bolj natančno.

Treba nam je toraj iskati, kaj bi jezik zavzemal na prostoru in koliko stvarno, ker nam tega do sedaj še ni nihče bolj natanko pojasnil. Res je, da je gospod neposredni predgovornik takoj v začetku svojega govora večkrat omenil, da nam bo dal definicijo, ki nam bo vse pojasnila. Na to pa je začel razkladati obširno obravnavo o vprašanji deželnih jezikov, plemén, narodov in rodov, v kateri je tu pa tam druge rodove občutljivo žalil sè svojimi pikrimi opazkami. Dolgo sem poslušal

in vendar še nisem izvedel, kaj je prav za prav državni jezik. Naposled je vendar nekaj v podobi kakega manifesta izrekal, da je danes in le še danes njegov sedanji obstanek. Pozneje se bom še enkrat na to povrnil, je li mogoče, ta sedanji obstanek porabiti za kodifikacijo in nadjam se priložnosti, da bom dokazal, da bi bila taka kodifikacija vse poprej, kakor pa koristna.

Po vrsti hočem vse znamenja premotriti in se vprašati, ali je mogoče določen krajeven in stvaren obseg za pojem državnega jezika najti.

Kar se tiče krajevnega obzorja, je resnično, kar se je uže tolikokrat ponavljalo, da cela Avstrija ne more biti! Kajti naša delavnost se ne razteza na skupno Avstrijo, in ravno tiste točke, iz kojih sem pospešitev jednote navajal in ravno oni slučajji, v katerih se potreba jednote na prvi trenutek čuti, ne spadajo v naš neposredni delokrog.

Ravno, kar se tiče krajevnega obzorja, povdarjala se je uže čestokrat v časnikih vaše stranke in v shodih, kjer so se vaši ljudje zbirali, misel, da naj se nekatere dežele iz splošnega obzorja zбриšejo. In gospoda moja, tudi v položaji kakor je sedaj, označen po gospodu poslancu Wurmbrandu, se uže izobčenje nekaterih deželá nahaja. Tudi on je uže govoril o izključenju južnih Tirolov, Dalmacije in Galicije ob marsikateri priložnosti.

Sedaj bi vas pa vendar le prosil pomisliti, gospoda moja, da niste v stanu bolj določno pokazati, kaj da je vaš konečni smoter (prav res! na desni) in da nam pač ni potreba, da se hočete dežele za deželo znebiti od jednote, le da se nemško-liberalni stranki gospodarstvo priboruje in ohrani. (Živahna pohvala in ploskanje na desni). Prepričan sem, gospoda moja, da boste tako doslednost odbijali, posebno sem pa tega prepričan o gospodu predlagatelju in o tistih, ki njegov predlog v duhu podpirajo.

Toda gospoda moja, to so doslednosti, doslednosti notranjega nasprotja, ki se v predlogu nahaja in doslednosti nasprotja, v katerem sta Avstrija in njena narava. Gospod predlagatelj je rekel v svojem vtemeljevanji, da on ne stavi predloga raz narodnega stališča, temveč raz konservativnega. No, gospoda moja, jaz mislim, da je on tako mislil. V svojem današnjem govoru je pa vzrok navajal tako, da je bil on in njegovi somišljeniki takrat k temu prisiljen po vznemirjenju, katero se je nemškega naroda polastilo, in da bi ga potolažil, je stavil ta predlog. To, gospoda, je vendar pred vsem čisto naroden vzrok. In on je pozneje v svojem govoru v glasu kakega manifesta rekel: „Mi ta predlog stavimo in hočemo tako daleč seči, ker imamo pravico na to“. No, ali tukaj ni govoril v imenu naroda. Sicer se pa zaradi tega ž njim ne bom prepiral. Rekel pa je: raz konservativnega stališča. Kakor sem se takoj takrat oglasil, ko je ta glas do nas poslal, tako še danes priznavam in bom vsigdar odkritosrčno priznaval, da zastopam konservativno stališče iz prepričanja, ter sem mu tudi zvest.

In ravno iz tega stališča bi to le rad izrazil. Mnogo je morda v teku časa konservativna stranka in vlada grešila, ker se je brezvspešnim naporom v naročje vrgla in tako dragoceno moč zapravljala prizadevajoč si reči v življenje spraviti ali jih pa ohraniti, ki se obdržati niso zamogle ali pa so se uže preživele; še več si pa po nepotrebnem liberalna stranka prizadeva nemogoče doseči in lastno moč krha in vničuje, le da bi vničila dogodke, ki se zistemi nečejo klanjati (dobro! na desni) in da prezira prvotno naravo skupne države. (Pohvala na desni.) Nikjer se pa po mojih mislih ta napaka bolj določno ne izraža, kakor v vašem stališču k narodnostnemu vprašanju in njegovi rešitvi v Avstriji in za Avstrijo.

(Dalje prih.)

otroke v materinščini poučevati, tako Komensky, Niemayer, dr. Karl Schmidt, Schrader, dr. Dittes, dr. Fr. Miklošič, tako tudi Kronawetter. (Veselost na levici.) Poslednji je dne 20. aprila 1881. l. pisal. „V državi, kjer morajo vsi narodi enake dače plačevati in vsi narodi svoje otroke za vojake davati, naj imajo tudi vsi enako pravico, svojo narodnost gojiti.“ Po mojem mnenju je to povsem zdravo načelo. Nadalje pravi isti: „Učenec mora v vseh učilnicah v svojem jeziku poučen biti.“ Mi na spodnjem Štajarskem ne pretiravamo, nego hočemo nekaj postavnega od višje oblasti, da znamo, ob čem smo.

Za navedene šole imamo učiteljišče v Mariboru, katero je v prvi vrsti namenjeno za slovenski del Štajarske, a to učiteljišče je sevsema nemško in slovenščino uči nek učitelj, kateri prej niti ne zna samostava „korist“ sklanjati. Težko je slovenskemu učitelju, kateri je 4 leta samo nemški pouk slušal, prirodopisje, prirodoslovje, računstvo v narodnem jeziku razlagati. Naj se učiteljišče v Mariboru tako uredi, da bodo učitelji zmožni razne predmete dobro v slovenskem jeziku razkladati. To po moji misli ni prenapeti zahtev. Zbog tega vložim tudi temu primerno resolucijo.

Mnogokrat se sliši v tej zbornici: „vsaj bi vam uže nekaj dovolili, pa vaš jezik ni dovolj razvit in prosto ljudstvo ne razume tega novo skovanega jezika.“ Kdo nam tako oponaša? Oni, kateri naš jezik in naše slovensko samo površno ali na pol poznajo; ako bi naš slovenski jezik, kakor ga govorimo in pišemo, bil nerazumljiv, potem ne vem, zakaj vlada naše časnike tolikrat zaplenjuje, ako so neumljivi? (Veselost na desnici.) Tukaj imam zaplenjen list: „Slovenski Gospodar“ s sestavkom, kateri je naslovljen: „Minister Konrad in štajarski Slovenci“. V tem sestavku ne nahajam nič pogibeljnega, in ta časnik je namenjen samo prostemu ljudstvu: broji 2300 naročnikov in je pisan v našem novoslovenskem pismenem jeziku. Ondi se čita nekaj iz peticije poslanske naučnemu ministru: Slovenci zahtevajo slovensko učiteljišče v Mariboru, slovenske vzporednice pri gimnazijah, slovenske profesorje za Maribor, Celje in Ptuj, da se bodoče razpisujejo vse profesorske službe ter se od vseh prosilcev zahteva znanje slovenskega jezika. To je glavna zadržina tega sestavka. Gospod minister za bogočastje in nauk je na to odgovoril: „Nimam vzroka, na spodnjem Štajarskem kaj spremeniti in pri oddavanju profesorskih služb daje se prednost slovenščine zmožnim možem.“ Opazujem, da uže mnogo let ni bila razpisana nijedna profesorska, tudi nijedna ravnateljska služba na malem Štajerji, nego nameščevalo se je brez razpisa. Pravi se: da pri nameščevanju profesorskih služb daje se prednost onim, kateri so večji slovenščine. Kako se to godi, ako službe niso razpisane in prošnjikov ni? Dalje mislim, da Slovenci niso tako bogati, da bi 28.000 gold. in prek dajali vsako leto za knjige, katere na svetlo daje Mohorjeva družba, kakoršne druge ni v Avstriji.

(Konec prihodnjič.)

Govor poslanca grofa Clam-Martinica

v državnem zboru 25. januarija 1884. proti vpeljavi nemškega jezika za postavno-državni jezik.

(Po stenografičnem zapisniku.)

(Dalje.)

Ako se gospodu predlagatelju v svojem vtemeljevanju čudno zdi, da se je pri tolikih spremembah, kakor jih je v Avstriji ustava doživela, ohranil član: „Vsi

narodi v Avstriji so enakopravni in vsak narod ima sveto pravico, da se mu varuje narodnost in jezik“, se meni to čisto nič drugzega ne zdi, kakor pripoznanje naravne potrebe za Avstrijo, potrebe, ki mi dovoli izgovori: Ustava brez tega člana bi v Avstriji ne bila mogoča. (Dobro! na desni.) Ravno zaradi tega pa menim, da je zastoj in pogubljivo, na tem članu skrbeti, ga tolmačiti ali pa oslabeti skušati; in zopet danes smo doživeli, da se je gospod predlagatelj v svojem poslednjem govoru narodnostne napore razmotrovajoč stavkov znebil, se ve da on jih na svojem stališči ni čutil, ki so bili za nas jako razžaljivi. Volil je namreč jako nesrečne izglede. Jaz mislim, da predavanje o finlandski kulturi ni bilo popolnem umestno. On je krivično ravnal, da se je na Ogre sklicaval državni jezik podpirajoč in zagovarjajoč. Vzroki so pač jasni. Posebno krivico nam pa je delal kazajoč na postopanje s Kelti po Angleškem, kajti gospoda moja, to, kar se je v tem oziru na Angleškem zgodilo, je morda edina senčna stran v celi jako svetli angleški zgodovini.

Povem vam, da je nevarno in brezvspešno prizadevanje na članu XIX. poskušati se in s tem strasti buditi in čutila na dan klicati. Tako prizadevanje le upor po vsih voglih porodi, in sicer bi bil to upor, kateremu bi dandanes tudi vse sredstva absolutne sile ne bile kos; še bolj nevarno pa bi bilo spravljati ga pod zaščitstvo ustave, kajti tako početje kalilo bi pravno zavest, pravno čut, posebno pa mir. (Dobro! na desni.)

Ako bi se bil le majhen del one sile, ki se je v teku let za to porabila, da bi član XIX. omajala, ga razlagala in omejila, za to porabil, da bi se temu članu do liberalne veljave pomagalo in če bi se uže enkrat nehalo v tem temeljnem pravu naravnost za Avstrijo ogledati, bilo bi, tako mislim, sporazumljenje uže davno dovršeno in nam bi bili dani pogoji, ki jih za rešitev tega vprašanja potrebujemo. (Prav dobro! na desni.) Kajti, gospoda moja, vsi narodi hočejo Avstrijo in ker ravno Avstrijo hočejo, hočejo tudi pogoje njenega bitja, njene jednote in njenega obstanka, kar bi se takoj jasno pokazalo, kakor bi o razgovorih strast ponehala. V debati ste dostikrat zaničljivo govorili o tem prostovoljnem priznanju, katero se tudi o vtemeljenem dnevnem redu g. poslanca Grocholskega izraža.

No, jaz toraj mislim, gospoda moja, da se o tako velikanskem moralicnem življenju in trenutku ne sme tako malostno misliti. Trdna država po mojih mislih ni mogoča, ako nima npravne podloge. Da, da, skupnega navdušenja je potreba, to ima pa svojo hrano v zavesti varne narodnosti in v zavesti zadovoljnosti. In navdušenost bo toliko večja, čim več je gotovosti za varno narodno življenje in za zadostovanje potreb in želja teh dežel. Ravno po tem, da vsi Avstrijo hočemo, nastane pripoznana potreba splošnega jezika v razmerah, v kojih stojé dežele proti skupini, in deželá med seboj, v vseh potrebah, katere deželne meje presegajo in v vseh okoliščinah, ki se tikajo jednotne države, kjer se mora skupnost iz jednotnega državnega stališča gojiti. V teku debate rabil je tudi gospod poslanec solnograških kmečkih občin besedo, da je nemški jezik do sedaj le za sporazumljenje z narodom in sodnijo; beseda „državni jezik“, ki se do sedaj še ni definovala, ima pa vedno še postransk pomen gospodarstva nad drugimi, ter jo zaradi tega preziramo.

Rečem Vam, ako državni jezik v tem iščete in na to delate, da bomo imeli en sam jezik na polji skupnih interesov v uradu in javnem življenju, kolikor ga jednotna država zahteva, da ga je zdrava pamet uže zdavnej sama sprejela in priznala. V tem priznanju je pa po mojem prepričanju več gotovosti in poročstva, kakor v vseh paragrafi, kolikor jih zgotoviti zamorete. Je

uže tako, da se, kakor je oni veliki Britanec rekel, na svetu mnogo reči med nebom in zemljo nahaja, o katerih se modrijanom še ne sanja ne; ravno tako je v državnem življenju in v društvenem organizmu. Tudi tukaj se nahaja mnogo, kjer postavodajalstvo in kodifikacija nič ne opravite, pač pa običaji, navada, izročilo in sila dogodkov; tukaj bi bilo brezpametno početje, tisto si še le s paragrafi prisiliti, kar se je po nrvnem potu samo od sebe pripoznalo.

Po svojem prepričanju le toliko lahko rečem: kakor je stvar sama na sebi, se mi kodifikacija državnega jezika neprimerna in neumestna zdi.

Zdi se mi pa tudi nevarna. Uže od več krajev opozorilo se je na to, da bi se državni jezik enkrat postavodajnosti in kodifikaciji podvržen, podvrgel tudi spremembam postavodajalstva. Reči pa, katere so narodi iz stališča državne skupnosti za državo potrebne spoznali in potrdili, naj se kolikor mogoče malo razpostavljajo spremembam in osobnim strankarskim nazorom.

Konečno pa, gospoda moja, se mi zdi kodifikacija državnega jezika v smislu temeljnih postav popolnem nedovoljena, in član XIX. je tukaj meja, ki se ne sme prekoračiti, če tudi na naši strani to še tako obžalujete. Ta član, kakor je znano, obstoji iz treh alinej, ki natanko ločijo „deželne jezike“ od „v deželi navadnih“. Tretja alineja pa določno pravi, da se ne sme nikdo postavno siliti, da bi se v javni šoli še drugzega deželnega jezika učiti moral.

Skušali ste te težkoče preskočiti sklicevavši se, da to le od deželnih jezikov velja, nikakor pa ne od državnega jezika. Kaj pa, ako bi bila na pr. državni in deželni jezik oba eden? Ako je nemščina za eno tudi deželni jezik? V tem slučaju nikakor ne morete čez ograjo člana XIX. Kajti, ako bi hoteli s sofizmom memoiti rekoč: Ne moremo te sicer siliti, da se učiš nemščine, kot deželnega jezika, ali učiti se je moraš, kakor državnega jezika, bi se vas ravno tako lahko zavrnilo ker je za oba ena in tista slovnica rekoč: Da, kakor državni jezik bi se je pač ne branil učiti, kot z deželnim jezikom pa ne maram nič z njo opraviti imeti. (Veselost na desni.)

Ta postava gospoda moja, dala se je pod bistvenim vašim vplivom in gospodarstvom. Še enkrat pozneje bom omenil te 3 alineje, za sedaj pa samo rečem, da je to težava, ki se je ni moč ogniti, brez spremembe temeljnih postav.

Od več strani se nam je ugovarjalo: če bi bilo res tako, bi pač državni jezik razven Češke ne bil povsod obligaten predmet. Glejte gospoda moja, ravno tu sem le hočemo naš dokaz opreti.

Stvar ste vzeli tako, kakor bi se ji edino v Čedah protivili. Razlika obstoji pa le v tem, da se je ravno v Čedah nahajala deželna postava, ki je zapovedovala obligaten poduk v obeh deželnih jezikih. Vaši vladi se je pa potrebno zdelo iz ozira na član XIX. temeljnih postav dotični paragraf spremeniti. (čujte! na desni) in večina takratnega deželnega zbora je bila vaša, ki je to postavo ovrгла. Pripoznali ste s tem, da je postava, katero ste ovrgli, nemški kot državni jezik za obligaten poduk zapovedovala in to se vam ni strinjalo s temeljnimi postavami. Drugod pa, kjer za to niso imeli nobene deželne postave, je ta položaj sam od sebe dalje trajal in gospoda moja, to je tudi položaj, ki ga priznava ona prosta volja, o kateri ste se o teh dneh tolikanj zaničljivo izraževali.

Lahko toraj sprevidite, da ravno s kodifikacijo realnih razmer ne boste rešili in težkoč nikakor ne odpravili. Jaz toraj le rečem: Po jasnem glasu temeljnih postav je proglašenje državnega jezika, kot takošnega nedopustljivo; zadosti poročstva pa nam ponuja polje

prostovoljnega pripoznanja, spoštovanja, premišljenosti in obdržanja današnjega položaja, da se bo nemški jezik še dalje ohranil kot skupno sredstvo za sporazumljivost v določenih mu mejah.

(Dalje prihodnjič.)

Naši dopisi.

Z Dunaja 6. aprila. — Minulo je uže dva dni, odkar je tudi gosposka zbornica odobrila državni proračun za tekoče leto, zbornica poslancev pa je uže dan poprej (v četrtek) sklenila svoje zborovanje pred velikonočnimi prazniki, potrdivši še sklepe odseka za nov davek na izdelovanje žganja. Po tej postavi dobivala bode država zopet 2 milijona davka več, kakor do zdaj.

Pred sklepom zborovanja zadele ste poslance še dve, oziroma tri pomenljive zgube: Umril je namreč stari dunajski poslanec, tudi bralcem „Novic“ znan dr. Nace Kuranda v 73. letu starosti po daljnem bolehanju. Svoj čas prišteval se je med mogočnike levičarskih liberalcev, zadnjih deset let pa se je malo več čulo o njem. Bil je pokojni svoj čas vrednik nekdanj vplivnega časnika „Ostdeutsche Post“ in pa načelnik dunajske judovske bogočastne občine.

Druga zguba zadela je zbornico po odpovedbi poljskega poslanca prof. Zaharijeviča.

Posredno pa je zadela zbornico smrt 17letnega, nadepolnega sina denarnega ministra Dunajevskega, kateri je dne 2. t. m. umrl za jetiko. — Pretekli petek pričela se je tukaj razstava pitane živine na glavnem živinskem trgu, katera traja tri dni; prvi dan je bilo vstopnine 2 gold., drugi dan 50 kr., tretji dan (danes v nedeljo) pa po 20 kr. — Prignalo se je živine letos po več kakor do sedaj in videti je bilo silo lepo pitanih goved, pa tudi bravov in prešičev.

S to razstavo preidem navadno na sedanje razmere dunajskega živinskega trga: Vpeljan je namreč nov tržni red in judovski komisijonarji ali mešetarji, bolje rečeno prekupci pripravljajo se nasprotovati tej ministerski naredbi, po kateri se imajo odstraniti te pi-javke na korist živinorejcev, dunajskega prebivalstva pa tudi dunajskih mesarjev.

Nižeavstrijsko c. kr. namestništvo izdalo je dne 4. t. m. naredbo, po kateri se stavijo ovire zveze med živinskim trgom požunskem in dunajskim, sicer pa se nikakor ne omejuje kupčija z ogersko govedo na dunajskem trgu.

Vsled te naredbe napravili so prizadeti judje grozoviti krik v ogerskih časnikih pa tudi v zbornici poslancev. Koj trije poslanci oglasili so se na enkrat v zbornici zarad te naredbe in tudi ministerski predsednik Tisza je zatrobil v tisti rog ljubljencev svojih judovskih trdeč, da je omenjena naredba očitno nepostavna, ker je v nasprotju z carinsko in trgovsko zvezo avstrijsko-ogersko.

To je bila zopet voda na mlin dunajskih judov in njihovih pristašev, ki so kar vriskali veselja zavoljo tako nenadoma nastalih težav z Oggersko.

Meni se pa dozdeva, da ogerski poslanci niso bili podučeni prav v tej stvari in da bode njihova sodba tudi drugačna, kedar zvedó, za čegavo kožo se prav za prav gré in kedar jim morebiti naša vlada na izbiranje dá ono naredbo ali pa drugo, po kateri se podolski živini zopet vrata odprejo v Avstrijo in tako v resnici živinorejcem nastane škoda.

Včeraj bila je velika spomladanska vojaška parada, pri kateri je bil navzoč, kakor zmiraj, cesar, vsi navzoči nadvojvodi in velika množica vnanjih odličnih gostov.

na levici — čujte! čujte! na desnici.) Tu ima beseda Sloveni pomen Slovani, veli pa se „slovenski.“ Isti menih pravi o nemškem jeziku v oni dobi, da je — jaz rabim izraz, kakor se ondi čita — najdivjejši bil (die wildeste Sprache). (Veselost na levici.) To pripoveda nemšk menih, prosim, poprašajte dr. Miklošiča, ali koga drugega, ki je ta spomenik čital.

Ciril in Metod sta v 9. stoletju bogoslužne knjige pisala v slovenskem jeziku; potem imamo spomenike glagolita Clozianus, Supraslki, Assemani itd. iz 10.—11. stoletja, ki so vsi pisani v slovenskem jeziku, in nek menih Izaija iz 11. ali 12. stoletja govori: „Slovenski jezik od Boga dobro stvorjen jest.“

S tem sem samo hotel pokazati, da je ime „slovenski“ ne samo 300 let staro, nego nekoliko starejše — to ime je znano od početka naše zgodovine, od Cirila in Metoda.

Po svojih razmerah na Malem Štajerji smo v drugem položaji, nego je iste prvi gospod govornik o narodnem šolstvu na Južnem Tirolskem načrtal. Jaz bi torej visoko vlado prosil, da nam zboljšek gledé na narodne učilnice podeli, in učiteljišče v Mariboru tako uredi, da bodo dotični pripravniki tudi slovenščine povse zmožni.

Nekatere besede še imam povedati o blagovoljnih izrazih, katere je včeraj njegova prevzvišenost gospod minister za bogočastje in nauk rabil gledé učnih stolic, na katerih naj bi se posamni pravoslovni predmeti na graškem vseučilišči v slovenskem jeziku razlagali. Jegova prevzvišenost veli: „Poskus je uže učinjen bil, pa spodletel je, ker ni bil postavljen na pravo podlago. V Gradci smo uže imeli učno stolico s slovenskim poučnim jezikom; pa opustila se je, ker za njo ni bilo predpogojev.“

Meni so te razmere dobro znane, ker onda sem se na graškem vseučilišči bogoslovja učil. Ni bila le jedna učna stolica, nego tri, in sicer učili so gospodje dr. Kopač, dr. Kranjc in dr. Škedl.

Zaradi opusta znam drug razlog. Ne zato, ker ni bilo predpogojev, bile so učne stolice odpravljene, nego zaradi naredeb, katere so bile 20. avg. 1851. objavljene. Ti ukazi so vzrok, da je profesor dr. Kranjc bil iz Gradca prestavljen v Sibirij na Sedmograško. Ukazi bili so razglašeni, kateri so našo državo spremenili v absolutistično; nasledek teh ukazov bili ste nesrečni leti 1859. in 1866.

Čital še bodem nekatere besede iz ustanovne listine graškega vseučilišča. Ondi se veli v izvorniku (čita):

„Universitatem in nostra civitate Graecensi Styria Metropoli eum in finem instituere et erigere intendimus, ut quod alii principes suorum subditorum salutis, commodisque prospicientes, sibi licere existimabant, illud nos quoque, qui plures easque ampliores diversarum nationum et linguarum provincias possidemus (čujte! na desnici), multo majori ratione et jure posse omnes intelligunt.“ Carolus Dei gratia Archidux Avstriae: Styriae, Carinthiae Carnioliae . . . Comes Goritiae, dominus Marchiae Slavonicae . . . Datae in civitate nostra Graecensi die 1. Januarii anni 1585.“ Ko je 1586. nadvojvoda Karol, da zaduši reformacijo, jezuitski gimnazij v Gradci razširil v vseučilišče, podkrepil je to svojo ustanovo s tem, da so razmere njegovih podložnih dežel in narodov toliko različnega rodú, toliko različnih jezikov in narečij, tako napravo zahtevale. (Čujte! na desnici.)

Sedaj si dovoljujem gospodo prositi, da skončatku, katerega mahoma prečitam, blagovoljno pritrditi izvoli. Glasi se tako (čita):

„Visoka zbornica blagovoli skleniti: Visoka c. kr. vlada se pozivlje, da zaključek visoke zbornice od 26.

aprila 1880. leta, tikajoč se uvedbe slovenskega kot poučnega jezika na učiteljišči v Mariboru, pri primerni gojitvi nemškega jezika s početkom šolskega leta 1884/5. zvrši.“ (Dobro! na desnici.)

Govor poslanca grofa Clam-Martinica

v državnem zboru 25. januarija 1884. proti vpeljavi nemškega jezika za postavno-državni jezik.

(Po stenografičnem zapisniku.)

(Dalje.)

V kratkih potezah bom še poskusil označiti področje nemškega jezika, kot državnega jezika po njegovi stvarni vsebini, kakor se mu more prilastovati. Predočimo si pred vsim drugim ona polja, na katerih se zvršujejo najvišje naloge v državi, katere so v oziru na veliko skupnost njeno skupne namreč: zastop države v inostranstvu in armada. V inostranskem zastopništvu je jezik uže po diplomatičnih pravilih določen. V armadi je pa le en jezik in ta tudi ostane jeden, kakor ima tudi le enega duha in eno disciplino in kakor je ona sama le eno telo. Na jednosti tega jezika se ne bo nihče poskušal in se tudi ne sme in na jednosti njene discipline razbija se strankarski duh, naj se že potem loči po političnih ali narodnih gručah. Nikari toraj tega bitja ne spodkopujmo; varujejo in čuvajo ga jako dobre roke.

Morda bi še kdo hotel omenjati jezika, ki se govori v zastopništvih, češ, to je državni jezik. Kar se tega tiče, bi jaz rekel, da si je v tem slučaju le jezik državnega zbora mogoče misliti, kajti z jeziki deželnih zborov se tukaj vendar ne bomo pečali, ker vem da ne bo nihče zahteval, da bi deželne jezike uravnavali ali pa deželne zборе same. V tem obziru, gospoda moja bi rajši zopet vprašal, kakor pa odgovarjal; in sicer tako le: Zakaj se pa nij takrat že nemški jezik postavno določil za jezik obravnav, ko se je institucija vstanovila, ko se je potem državnopravno vravnavala in ko so se celo po potu postave najvažniše točke poslovskega reda določile? Ako so bili vzroki tedaj merodajni, zakaj pa bi danes več ne bili? Ali bi se ne moglo misliti, da bi se po postavnem proglašanju nemščine kakor obravnalnega jezika dejanski velika pravica omejila, ker bi potem le tisti zamogli za poslance voljeni biti, ki imajo znanje nemščine? In konečno, gospoda moja, kako se pa stvar v resnici nahaja? Ali si ni tudi tukaj potreba sama vstvarila stališča, kakoršnega vi še le s pomočjo postave pripraviti hočete? Ali res nočete pripoznati, da je prostovoljno priznanje trdneji zid, kakor so pa morda sami paragrafi?

Ker se toraj ne gre ne za jezik v armadi, ne za onega v diplomaciji in tudi za onega v zastopništvu ne, nam toraj le še raba jezika v uradu in pri sodniji ostaja. Tukaj se predmet deloma onega dotika, ki mu je na dnevnem redu najbližje. Ni toraj drugače mogoče, kakor da se ga nekoliko dotaknem, kar bom pa le toliko storil, kolikor se mi bo potrebno zdelo, da vam izrazim svoj pojem v državnem jeziku iz tega stališča. Tu je ravno polje večne vojske zaradi rabe jezika v uradu in pri sodniji; ravno tukaj oživi se največkrat interes, potreba in občutek; ono je toraj najbolj pripravno, da vzbuja občutke ter se tudi mnogokrat na to porabi, da se ž njim budijo strasti. In ravno tukaj bi bil hladnokrven prevdarek najbolj na svojem mestu.

Moja misel je ta, da je v tem oziru pred vsem potreba jasne zavednosti: Kaj je gmotna vsebina člana

XIX.? Član XIX. je porok za enakopravnost vseh narodov in jezikov v uradu, šoli in javnem življenju. Gledé urada on jamči vsakemu pravico, in to pravico je država pripoznala, da si je sme vsak v jeziku, ki je v deželi običajen, iskati in zahtevati je, da se mu ono v tem jeziku sprejme, obravnava in reši. Sedaj se je pa napravil okolo pojma „v deželi običajni jezik“ cel kolobar pravljič in basni in ravno danes je gospod predgovornik zopet na dolgo in široko razkladal, kaj je deželni in običajni jezik.

Vso govorniško umetnost zbrali ste skupaj dokazati hoteč, da deželni in v deželi običajni jezik ni eno in tisto, da jezik, ki ga celi milijon sinov govori, ni v deželi običajen in toraj nikakor ne more deželni jezik biti. Zatekli ste se k skrajnim mejam misleč, da vam bodo te merodajne za deželno običajnost. Še celó sodnijski jezik ste semkaj zlekli, izraz, ki je temeljnim postavam popolnem ptuj. Ves svoj govorniški aparat ste spustili, toda gospoda moja, s takimi umetnostimi se takošna vprašanja ne rešijo.

Vso umetnost hermenevtike na to porabite in vso sofistiko si na pomoč pokličite, in vendar ne boste v stani z obema vred v narodu prepričanja zatreti, kaj je njegov jezik, kaj je jezik, v katerem ima pravico govoriti in kateremu država enakopravnost priznava. (Dobro! na desni). Skupčujte paragrafe na paragrafe, vendar ne boste nikdar v celo večnost slovanskemu Čehu vtrobili, da bi vam verjel, da česki jezik ni po vseh Čedah v deželi običajni jezik. (Odobrovanje na desni.)

Kar razumeti ne morem, kako bi bilo mogoče, da bi se zamogla po tem, ako Čeh za-se pravice zahteva, Nemcu krivica goditi. Ali mar nimajo Nemci poleg pravice slovanskega plemena svoj jezik po celi kraljevini rabiti, ravno tiste popolne pravice nemški jezik tudi v slovanskih pokrajinah, katere so sami pripoznali, rabiti? (Tako je! na desni.)

Ako eno smatrate za oškodovanje nemškega življa, mora drugo oškodovanje českega življa biti in vendar vam Čehi tega še niso nikdar očitali, če tudi se jim oponaša, da toliko posebnosti zahtevajo. (Tako je! na desni.)

Moja misel, gospoda moja, je ta, da če se jezikovnemu polju pravica ogradi, ogradila se bo ob enem tudi obstoječa in pridobljena pravica nemškega naroda, ker se ji bodo pravice na manjšem za-njo omejenem prostoru odkazale.

Gospoda moja, uže naprej ste čutili piškavost celega izpeljevanja in njegovo slabost in zaradi tega ste skušali, da ste na drugo polje preskočili sè svojim vprašanjem ter ste ob enem tudi vprašanje o razkroji in razdelitvi naše domovine na dan zvekli, o čemur je uže tudi govorjenje bilo.

Enkrat, gospoda moja, sem vam uže pravil in moram vam še enkrat ponavljati: ne dotikajte se deželne celote. To je po vsem neavstrijska misel in orožje proti Avstriji sami obrnjeno. Nekdo gospodov nam je oponašal, da naj vendar nikari vedno le deželá nimamo v mislih, kedar se o Avstriji menimo, temveč njihovo skupnost. Mi smo si tega popolnoma v svesti, kar smo tudi uže večkrat odločno povdarjali, da se hočemo te nerazločljive skupnosti trdno držati.

Gospoda moja, ravno v tej deželni celoti, v tej zvezi organizmov skrita je ravno organična zveza vsega. Nikari ne spodrezujte niti organov, ki vse skupaj držé.

(Konec prihodnjič.)

Naši dopisi.

Iz Trsta. (*Pevski zbor delavskega podpornega društva v Trstu*) priredi na Belo nedeljo dne 20. t. m. ob pol 7. uri zvečer v zgornji dvorani gostilne „pri Zelenem hribu“ koncert s sledečim sporedom: 1. „Rojakom“, poje zbor, zložil Ivan pl. Zajc. 2. Potpourri iz opere „Faust“, igra na citrah g. Prevec, zložil Gounaud. 3. „Jadransko morje“, poje zbor, zložil A. Hajdrih. 4. „Fantaisie brillante“, igrata g. Prevec na citrah in g. Stelè na goslih, zložil E. Kratochvil. 5. „Tam gdje stoji“, poje osmerica, zložil J. Lisinski. 6. „Stefanie Gavotte“, igrata g. Prevec na citrah in g. Stelè na goslih, zložil F. Czibulka. 7. „Hrvaticam“, poje zbor, zložil Ivan pl. Zajc. 8. „V domačem krogu“, igrajo gg. Prevec in Guzelj na citrah, g. Stelè pa na goslih, zložil St. Prevec. 9. „Planinar“, poje ženska četvrtica, zložil B. Ipavec. 10. „Domovina“, poje mešani zbor, zložil F. S. Vilhar. 11. Ples v dvorani, v postranskih sobah pa petje.

Iz Ljubljane. (*Aleluja.*) Velikonočni prazniki bili so letos, kakor vsa spomlad, v resnici krasni. Veliki petek rosilo je precej tihega dežja, ki je lepo zamočil mlado travico na senožetih, obsejano polje in pa urno privabil cvetje iz brstja zgodnjega sadja. V soboto se je zopet zvedrilo, in ko je posijalo gorko solnce, takoj razpočilo se je nastavljeno cvetje breskev, češenj in družega zgodnjega sadja. — Procesije pri vstajenji vršile so se v soboto popoldne in v nedeljo jutro pri najlepšem vremenu.

Velikonočno nedeljo zjutraj ohladil se je sicer zrak toliko, da je bilo videti nekoliko bele slane, pa ta je zginila hitro in razun malega zarejovanja na sadnem cvetju je ni bilo slediti nikjer, in upamo, da tudi ni prizadela škode.

— (*Deželni odbor kranjski*) sklical je vsled sklepa deželnega zbora za jutri dne 17. aprila ob 10. uri zjutraj v mestno dvorano ljubljansko iz vse dežele izvedence v posvetovanje, kako bi bilo pomagati našemu kmetijstvu. — Upamo, da to prizadevanje deželnega zbora ne bode brez vspeha, ker se po vsem strinja z nameni in prizadevanjem sedanje naše vlade; zatoraj: Bog daj srečo!

— (*Umrl je*) gosp. Janez Brolih, c. k. nadsodnijski svetovalec v pokoju, advokat v Ljubljani, 11. dne t. m. v Trstu pri svoji tam omoženi hčeri po daljem bolehanju. — Pokojni bil je l. 1861. izvoljen od gorenskih mest Kamnik, Tržič in Radoljica v deželni zbor in iz tega tudi v državni zbor, kjer je v družbi pokojnega Derbiča in pa Dežmana zvesto glasoval za ustavoverstvo Schmerlingovo.

— (*Umrl je*) gosp. Gregor Milher, c. k. okrajne sodnije vrhniške adjunkt, v Ljubljani dne 14. t. m., še le 30 let star.

— (*Na južni železnici*) se ima, kakor čujemo, s 1. majem t. l. voznina tudi za osebe, in to posebno pri daljnih voznjah zeló izdatno znižati; gotovo železnici in občinstvu na korist.

— (*Mestne volitve ljubljanske.*) Važne gospodarske naloge ima reševati mestni zastop ljubljanski, pa tudi je brez dvombe po vsem opravičeno in potrebno, da ta mestni zastop nikdar ne zgubi in ne kazi po svoji odločni večini slovenskega značaja prebivalstva Bele Ljubljane. Zato smo z veseljem zadostenjem pozdravili prevrat v podobi mestnega zastopa našega pod sedanjo vlado. — Nekateri gospodje pa so videti zeló pozabljivi za preteklost, pa tudi malo skrbni za prihodnost, in to kažejo tudi pri dopolnilnih volitvah in nastavljanju kandidatov. Vsaj v drugem razredu tiščijo naprej na vse

vest, ter ga skušamo dovesti do pravega narodnega pričanja.

Slavna narodna društva, katera nameravajo binokostne praznike udeležiti se slavnosti blagoslovljenja zastave „Savinjskega Sokola“ v Mozirji in se do danes niso še prijavila, prosimo najljubše, da blagovole svojo udeležbo **najdalje do 30. t. m.** naznaniti slavnostnemu odboru v Mozirje, da mu bode potem mogoče pravočasno oskrbeti potrebne priprave in uredbe.

Za znižano ceno po železnici, ki se za časa objavi, se je skrbelo.

Spored slavnosti naznani se v kratkem.

Zarad vožnje iz Celja v Mozirje in zarad slavnostnega banketa izvolijo naj se slavna društva in p. n. gostje o pravem času oglasiti pri starosti „Savinjskega Sokola“ gosp. Josipu Lipoldu v Mozirji.

Na zdravje!

V Mozirji v dan 18. aprila 1884.

Slavnostni odbor.

Politične stvari.

Govor državnega poslanca A. Obreze

v državnem zboru dne 22. marca 1884.

(Po stenografičnem zapisniku.)

(Konec.)

Drugi vzrok teh visokih eksekucijskih stroškov je ta, da se pobirajo davki na Kranjskem štirikrat na leto, namreč 15. februarja, 15. maja, 15. avgusta in 15. novembra, vsled česar se omenjeni iztirjalni stroški množé. Jaz bi ne imel nič proti temu, da se davkoplačevalci večkrat na leto opominjajo k plačilu, ko bi ta opominjanja ne bila tako draga, in bi se davki tudi ob neprimernem času ne izterjevali! Zlasti poslednje mora se odločno grajati.

Kdor pozna kmetske razmere na deželi, bode moral priznati, da je mesec maj oni čas leta, ko ima kmet ravno najmanj denarja. (Res je! na desnici.) Prejšnji pridelki so uže razprodani, novo spravljanje pridelkov pred durmi; za spravljanje novih pridelkov, na primer za spravljanje sena, potrebuje kmet denarjev za kosce, sušilce itd. in navadno je uže prisiljen, da dobi potrebni denar, narediti malo dolga, ali pa prodati del pridelkov, katere še le pričakuje, in sicer za slepo ceno.

No, gospoda moja, v tem letnem času in pod temi okoliščinami od posestnika iztirjevati davke, je naravnost neodpustljivo, jaz bi rekel predrzno početje.

Posestnik ne more ob tem času in pri najboljši volji nič plačati, in vzrok temu je, ker nima denarja. Iztirjanje davkov 15. maja je tudi z malimi izjemami brezvspešno, davkoplačevalcu pa napravlja one nečuvane stroške, katere sem prej naslikal.

Da ni dopustljivo, iztirjevati davke 15. maja, to je priznal tudi deželni zbor kranjski in uže večkrat prosil visoko vlado, da bi odpravila ta obrok, tako v zasedanji leta 1881.; potem zopet v zasedanji leta 1883., v katerem je gospod deželni poslanec baron Apfaltrern v tej stvari izdelal tako dobro utemeljeno in sploh jako jedrnato poročilo, na kar je sklenil deželni zbor nujno prositi, da odpravi obrok 15. maja za zemljišni in hišni davek.

Ta prošnja mora uže biti pri ministerstvu. Pa ne samo deželni zbor, ampak tudi deželna vlada je, in sicer leta 1881. v tem smislu ministerstvu poročala, kar smo izvedeli iz govora gospoda deželnega poslanca

barona Apfaltrerna v kranjskem deželnem zboru 11. oktobra 1883.

Visoka c. kr. deželna vlada je tedaj leta 1880. na više mesto poročila (čita): „Z ozirom na to, da ima po skušnji drugo četrtletje davkoplačevanja najmanj vspeha, in da davkoplačevalcem posilno iztirjanje napravlja samo nepotrebne stroške itd., mora deželna vlada izreči, da bi se popustilo pobiranje davkov v drugem četrtletji, a bi se zemljiški in hišni davek razdelil na enake obroke, ki bi se plačevali 15. februarja, 15. avgusta in 15. novembra.“ Tako daleč visoka deželna vlada. Finančna uprava je pa vzlic prošnji deželnega zbora in izjave deželne vlade obdržala, kakor prej štiri kvartale, med njimi tudi onega 15. maja. Reči moram, da se mi to tem bolj čudno zdi, ker se je v drugih deželah, kakor sem razvidel iz govora finančnega ministra, tako na pr. na Koroškem, Štirnem uže za davke počakovalo, kakor se je finančni minister izrazil, in se je to za prav dobro pokazalo, ter so se zaostanki davkov zmanjšali. Kako je to, da se to olajšanje tudi ni na Kranjskem uvelo vzlic prošnji deželnega zbora in poročila c. kr. deželne vlade ne morem razumeti, kakor tudi ne morem misliti, da bi bilo visoko ministerstvo prepovedalo finančnemu ravnateljstvu, to storiti.

Da se nadalje poskusi, gospoda moja, tem neprimlikam opomoči, dovoljujem si staviti sledečo resolucijo (čita):

„Visoka vlada se naprosi, da za pobiranje in iztirjanje zemljiškega in hišnega davka opusti II. (majski) kvartal in uvede tri enake obroke za zemljiški in hišni davek, vsakega za eno tretjino davka, ki se imajo uplačevati 15. februarja, 15. avgusta in 15. novembra.“ (Dobro! na desnici.)

V očigled izjave gospoda finančnega ministra, da je visoko ministerstvo pripravljeno, dovoliti olajšave, ako to ne škoduje državi, mislim, da ta resolucija visoki vladi ne bode nepovoljna, in se nadejam, da bode imela vspeh. (Dobro! dobro! na desnici.)

Govor poslanca grofa Clam-Martinica

v državnem zboru 25. januarija 1884. proti vpeljavi nemškega jezika za postavno-državni jezik.

(Po stenografičnem zapisniku.)

(Konec.)

Gospoda, nikari ne mislite, če se bo enkrat misel razkroja deželá po jezikovnih in družih razlikah vkorenila, da se bo ona na česki meji ustavila. Vprašalo se bo, kedar se bodo jele dežele na oddelke ali okrožja razkosavati, zakaj bi tudi administrativni oziri ne dooločevali in zakaj bi se iz tega vzroka ne spojila mala Šlezija z Moravsko. Vprašalo se bo, zakaj je li za Solnograd lastna deželna vlada potrebna in zakaj bi se pač ne spojil z gorenjo Avstrijo v naddunavsko okrožje. Zapazite, si, gospoda, da tudi v tistih deželah, kjer ne poznajo boja za narodnostno vprašanje, poznajo deželno pravo in tudi v srcu tistega naroda ljubezen do svoje domovine gorí.

Noben narod ne bo s tem zadovoljen, da se mu preko deželne celote njegove preide na dnevni red.

Gospoda moja, nečem vas dalje mučiti, pozno je uže in vtrudil sem se, le pokazati sem vam hotel, kam da lahko zaidemo.

In zakaj se napenjamo, zakaj delamo takošne poskuse? Le da bi dokazali, da v Čedah češčina ni v deželi običajna, ker mislite, da bi se s tem nemščini

krivica godila, če tudi imajo Nemci po celih Čedah ravno tisto pravo, kakor ga imajo Čehi po celih Čedah.

Tudi na uradnike se je ozir jemalo in izrazili ste se, da se bojite, da ne bi se uradniki začeli izseljevati.

No, gospoda moja, skušnja poslednjih let nas je učila, da se vsega tega ni potreba bati, kajti od državnih služabnikov sivih las se ne bo ničesar zahtevalo, kar bi ne zamogli storiti, kajti to bi bilo brezpametno. Ali gospoda moja, od tistih, ki vstopiti hočejo, ki se še le na državno službo pripravljajo, od tistih ima država pravico zahtevati, da so zmožni vsega, kar država tirja in tirjati mora, (dobro! dobro! na desni), in ker je ona za enakopravnost v uradu in pri sodnji porok, si mora tudi sredstev po tem izbrati, zato mora uradnikov imeti, kateri so tega zmožni, kar država zahteva,

Tu vendar ni nikake krivice, ki bi se kaki narodnosti godila, ako se od mladine, ki se za državno službo pripravlja, zahteva, da je obeh deželnih jezikov zmožna.

Konečno ste pa mislili še, da smete sklepati iz enakopravnosti obeh deželnih jezikov na nevarnost, ki bi se lahko v oziru na jednoto službo prigodila in zaradi tega hočem še enkrat svoje raztolmačenje člana XIX. od ravno-prej ponoviti. Rekel sem: Vsakdo ima pravico, da se posluži jezika v deželi običajnega; iz tega sledi pravo, da se smejo v tem jeziku pritožbe delati, in zahtevati, da se tudi sprejemajo, da se v tem jeziku obravnavajo in rešujejo. Ta pravica je popolnem in cela zagotovljena. Drugače pa je vprašanje, tikajoče se notranjega poslovanja gosposke. Tukaj se pa narodna enakopravnost ne prikaže neposredno, na prvi pogled. Tukaj ima enakopravnost le toliko pomena, da se z vsakim jezikom lahko prosi za službo pri notranjem poslovanju, kar pa še le izvrševalna oblast kot odločilno mesto določuje. Dokler se ona mejá ne dotika, pravic posamičnih, pravic strank gledé obravnave in obsodeb, odločuje vedno vlada kakor izvrševalna oblast, toraj to nikakor ne more predmet javnega prava biti in toraj na noben način ne more notranji službeni jezik gmotne vsebine za postavno uravnavo državnega jezika povoda dati.

Potreba javne službe mora za izvrševalno oblast merodajna biti; in res se vse službe med seboj tako vjemajo spodaj in zgoraj in je ravno v koncentraciji višjih krogov zadosti poročstva in to tako tehtnega, da se v resnici ni bati treba, da se ondi za nemško veljavo v interesu skupne ednote premalo stori. Tudi v tem obziru je status quo in položaj, kakoršen je, tak, da ni nobeni nevarnosti razpostavljen in tudi nobene nevarnosti na dan ne kliče. Le v enem oziru zna morda kaka nevarnost v razvoju enakopravnih pravic ali pa kak pomislek se nahajati, namreč v tem, da, ako se bode nauk predaval vse skozi le v enem jeziku, se bodo jele vrste tistih čistiti, ki bi bili za državno ali za vojaško službo sposobni in da bode morda naraščaja primanjkovalo.

Toda, gospoda moja, to ni nasledek izvršitve enakopravnosti v uradu in pri sodnji, temveč to je naravna posledica one tretje alineje člana XIX., o katerem sem poprej govoril. Odpravite jo in tudi ta skrb bo pri kraju. Tudi za to sem se uže pobrinil, ali pokazalo se je, da morda duhovi za to še niso zreli in strasti pa še preveč razburjene, da bi se taka spodbuda odmah razumeti dala. Tudi tukaj se tolažim z nado, da se bode tudi ta razum zbudil in da se potem zgodi kodifikacija. V očigled tega vprašanja zanašam se na silno in zmagovalno moč resnice, dejanj, potrebe, ljubezni do skupnosti in njene naklonjenosti, zanašam se na krepko moč avstrijske zavednosti in avstrijskega duha, tistega, ki je stoletja dolgo razumel ohraniti vsem viharjem klubovajočo jednoto ter čuvati in gojiti narodnosti po kraljevinah in deželah; tem se bo tudi dandanes posrečilo združiti

to jednoto in njene pogoje z varstvom in brambo pravic vseh narodov. (Dobro! na desni.)

In hoc signo vinces — v tem znamenji boš zmagal — tu notri je vsa umetnost. Preden pa do tje pridemo, vas pred vsemi kodifikacijskimi poskusi svarim, kajti po njih se bo konečna rešitev le zavlekla. Zaradi tega, gospoda moja, ne morem glasovati za predlog gospoda poslanca Wurmbranda in ker nahajam vzroke, ki me k temu nagibajo bistveno izražene v vzrokih, ki jih je navedel g. poslanec vitez pl. Groholski, bom za njegov predlog glasoval. (Živahna pohvala in ploskanje na desni. — Govorniku se od vseh strani čestita.)

Naši dopisi.

Z Dunaja 21. aprila. (*Ogerski voli in Hugo Schenk.*) Potovanje cesarjeviča našega gotovo v prvi vrsti zanima naš politični svet, toda o tem lahko berete obširno poročilo v vseh dunajskih časnikih, zato Vam pa hočem poročati še nekaj o ogerskih volih in o Hug. Schenku. O volovski pravdi naše vlade z ogersko se dolgo — dolgo poglavitni interesent — dunajsko mesto — celó glasilo ni. — Ko je bila pravda naše vlade z ogersko uže skoraj končana, oglasilo se je vendar županstvo dunajsko s tem, da je dalo magistratu nalog odgovoriti na sledeča vprašanja: prvič, kaj storiti, da bode Dunaj zadosti preskrbljen z govedino? Drugič, kako zabraniti, da ne bodo odhajali dunajski mesarji na požunski trg.

Na ta vprašanja je magistrat sicer izdelal rečne in primerne odgovore, toda komisija za aproviziranje in pa mestni zbor odgovorili so zopet po svoji stari navadi, da je vlada vsega kriva in da naj njo zadene vsa odgovornost in da je eden pripomoček v tem, ako vlada zopet odpravi nov tržni red!

Vse to priča, da se tržni komisarji le z silo dajo ločiti od polja, na katerem so na škodo živinorejcev in Dunajčanov dolga leta žéli milijone.

Danes je tukajšnja deželna sodnija nazaj dobila potrjene smrtne sodbe zoper Hug. Schenka in Schlo-sareka, menj vdeleženega in bolehnega Kar. Schenka pomilostil je cesar na dosmrtno ječo. Obsojencem nanzanila se je dokonečna sodba z dostavkom, da bodeta prva dva jutri (v torek) zjutraj ob 7. uri obešena. Obsojenca sta vsa potrta prosila za duhovna. — To bo tedaj konec grozovitih morilcev.

Iz Ljubljane. (*O kmetijski ênketi*), katera je trajala dva dni, pretekli četrtek in petek, poročamo obširneje na drugem mestu po poročilu Slovenčevem.

— (*Volitve v mestni zbor ljubljanski.*) Vdeležitev pri volitvi tretjega razreda bila je izredno pičla. Izmed vseh izvoljencev prejel je gosp. Valentinčič največ glasov, in to 77, ostali štirje izvoljenci po menj. — Včeraj v drugem razredu bilo je nekaj živahneje gibanje, med tremi kandidati dobil je zasedanje razmere samo g. Ledenic izmed 234 oddanih glasov odločno večino 192 glasov, dalje bil je izbran dr. Tavčar s 133 glasovi, notar Gogala s 126 glasovi, protikandidat obeh prof. Šuklje ostal je s 123 glasovi v manjini. — Od mnogo strani smo čuli glas od narodnjakov, da se ne vdeležé več volitev, dokler se bode tako postopalo v naši stranki, kakor letos. — Upamo, da do prihodnjih volitev se zboljšajo razmere v naši stranki, kjer se, kakor rečeno, ne sme dopuščati boj za osebe, ampak voditi nas mora stvar, to je, blagor naroda in mesta.

— (*Sodnijsko.*) Z velikonočnimi prazniki bil je v pokoj dejan deželne sodnije ljubljanske predsednik Ant. Gertscher z izrekom najvišjega priznanja za velikoletno delovanje. — Za svetovalca višje sodnije graške pa je imenovan zvest pristaš ustavoverne stranke Ed-